

МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ-СЛОВЕСНИКІВ ДО ПОЗАКЛАСНОЇ РОБОТИ З ОБДАРОВАНИМИ УЧНЯМИ

Разработана модель формирования готовности будущих учителей украинского языка и литературы к организации внеклассной работы с одаренными учащимися, в состав которой входят целевой, организационно-педагогический (методологические подходы, общедидактические и специфические принципы, педагогические условия), содержательно-деятельностный (взаимодействие преподавателя и студента-филолога, содержание подготовки, технологии, формы и методы), а также результативно-оценочный блоки (компоненты готовности, критерии и уровни ее сформированности, результат).

Ключевые слова: модель формирования готовности, профессиональная подготовка, будущий учитель-словесник, внеклассная работа, одаренный ученик.

The model of forming the future teachers-philologists' readiness to organizing extracurricular activities with gifted students is worked out in this article. It includes the target, organizational and pedagogical (methodological approaches, general didactic and specific principles, pedagogical conditions), substantively-active (interaction of the teacher and student-philologist, content of training, technologies, forms and methods), resultative-evaluative units (components of readiness, criteria and levels of its formation, the result).

Key words: model of readiness forming, professional training, a future teacher-philologist, extracurricular activities, a gifted student.

Розбудова державності в Україні зумовила нові тенденції розвитку освіти. Сьогодні одним з більш актуальних аспектів у професійній підготовці вчителя є формування його готовності до діяльності з обдарованими учнями в умовах сучасного інформатизованого суспільства, а саме – під час позакласної діяльності з предмета.

Наше дослідження спрямовано на якісне доповнення існуючої системи професійної підготовки майбутнього вчителя української літератури, а також на подальший розвиток теоретичних та методичних основ в умовах інтеграції вищої освіти України у світовий та європейський освітній простір.

Метою статті є розроблення та теоретичне обґрунтування моделі формування готовності майбутніх учителів-словесників до організації позакласної діяльності з обдарованими учнями.

Моделювання як один з методів наукового дослідження набуває широкого застосування в психолого-педагогічних дослідженнях. Використанню цього методу в педагогіці присвячено праці таких науковців, як С. Архангельський, Ю. Бабанський, Н. Голуб, Д. Григор'єв, В. Гриньова, О. Дубасенюк, І. Зязюн, Н. Кузьміна, Л. Купченко, Є. Лодатко, Т. Лопухіна,

О. Макаренко, А. Маркова, В. Маслов, Н. Ничкало, С. Сисоєва, В. Сластьонін, О. Сущенко, Н. Тализіна та ін. У процесі розроблення авторської моделі професійної підготовки вчителя-словесника до організації позакласної діяльності з обдарованими учнями ми дотримувались твердження Н. Ничкало, що полягає в єдності мети, завдань, різних видів діяльності, організаційних форм, критеріїв функціонування як системи в цілому, так і окремих її підсистем [3].

На основі теоретичного та експериментального дослідження нами було розроблено модель формування готовності майбутніх учителів-словесників до організації позакласної діяльності з обдарованими учнями, що містить такі *блоки*: *цільовий, організаційно-педагогічний, змістово-діяльнісний, результативно-оцінний* (рис. 1). Охарактеризуємо змістове наповнення та взаємозв'язки кожного з виділених нами блоків зазначеної моделі.

Цільовий блок передбачає окреслення основної *мети* – формування готовності майбутніх учителів-словесників до організації позакласної діяльності з обдарованими учнями. Під час розроблення *організаційно-педагогічного блоку* основну увагу було акцентовано на визначенні *методологічних підходів, педагогічних принципів та умов*. Під підходом до професійної підготовки майбутніх учителів української літератури розуміємо певну стратегію навчально-виховного процесу, органічне поєднання педагогічних ідей та концепцій з методами, що у комплексі визначають спрямованість навчально-виховної діяльності на ті або інші аспекти пізнавальної діяльності студента-філолога, процес формування його готовності до здійснення професійної діяльності, становлення його особистості. Вважаємо доречним реалізувати такі підходи до процесу підготовки майбутнього фахівця до організації позакласної діяльності з обдарованими учнями: *аксіологічний, діяльнісний, культурологічний, творчий, особистісно зорієнтований*.

Частково погоджуємось з твердженням І. Зимньої, яка об'єднує діяльнісний підхід з особистісно зорієнтованим та наголошує, що вони «нерозривно пов'язані, оскільки особистість виступає суб'єктом діяльності, яка поряд з дією інших факторів (наприклад, спілкування) визначає її особистісний розвиток» [2]. На нашу думку, для ефективної підготовки майбутніх учителів-словесників до організації позакласної діяльності з обдарованою молоддю доцільно буде застосовувати вищеназвані підходи, які тісно взаємопов'язані й взаємодоповнюють один одного. Отже, складна та багатоаспектна проблема сучасних підходів до формування готовності майбутніх фахівців до організації позакласної діяльності з обдарованими учнями у форматі шкільної літературної освіти потребує якісних нововведень на рівні теорії та практики.

З метою успішного формування готовності майбутніх учителів-словесників до організації позакласної діяльності з обдарованими учнями виникає потреба у визначенні педагогічних принципів, які, на думку В. Загвязинського, є тим містком, що поєднує теоретичні уявлення з практикою [1]. Процес такої професійної підготовки ґрунтується як на загальнодидактичних, так і на специфічних принципах. Серед *загальнодидактичних принципів* ключовими вважаємо такі:

– *принцип науковості*, який спрямовано на ознайомлення та засвоєння студентами-філологами основ наукових досліджень в галузі української літератури, оволодіння навичками опрацювання наукових джерел, науково-дослідної діяльності, розкриття сутності причиново-наслідкових зв'язків літературних явищ і процесів;

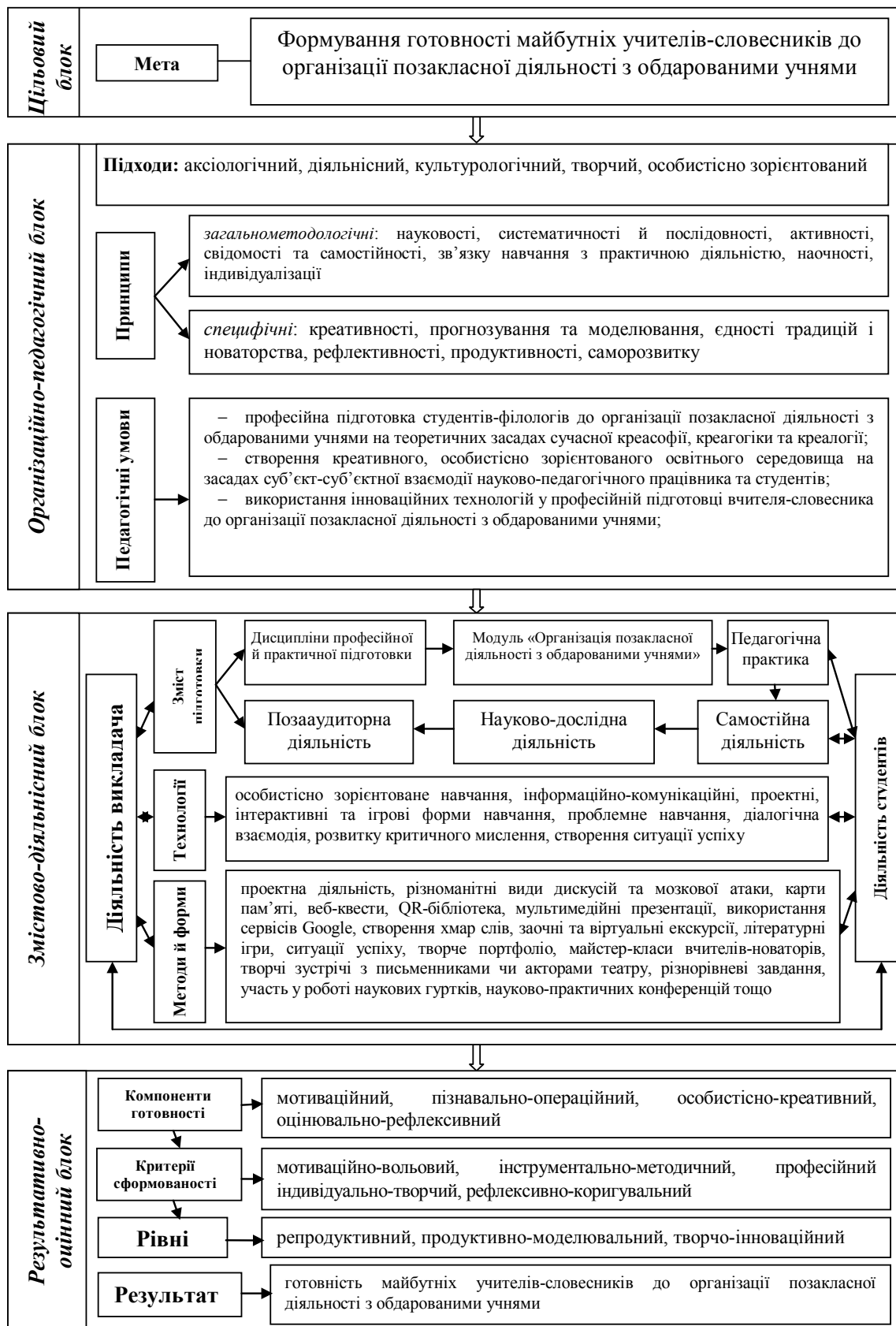

Рис. 1. Модель формування готовності майбутніх учителів-словесників до організації позакласної діяльності з обдарованими учнями

Розділ II. Проблеми розвитку обдарованості у позашкільних навчальних закладах

– *принцип систематичності та послідовності* сприяє формуванню в майбутніх учителів української літератури системних знань щодо організації позакласної діяльності з обдарованими учнями в певній педагогічно обґрунтованій та логічній послідовності, виробленню мотиваційної спрямованості на самоосвіту;

– *принцип активності, свідомості та самостійності* стимулює майбутніх фахівців до творчого оволодіння професійними знаннями, вміннями та навичками з організації позакласної роботи, їхнє самовираження та самовдосконалення у такій діяльності з літературно обдарованою молоддю, появу позитивного ставлення до педагогічної діяльності;

– *принцип зв'язку навчання з практичною діяльністю* полягає в тому, що теоретичні знання студентів-філологів повинні бути практично реалізовані, взаємопов'язані з майбутньою професійною та позакласною діяльністю з обдарованими учнями зокрема;

– *принцип наочності* допомагає активізувати пізнавальну діяльність майбутніх учителів української літератури, полегшує процес засвоєння знань для організації та проведення позакласної діяльності, особливостей співпраці з обдарованою учнівською молоддю за допомогою використання наочності (схем, таблиць, карт пам'яті, моделей, мультимедійних слайдів тощо);

– *принцип індивідуалізації* передбачає врахування індивідуальних особливостей кожного студента-філолога як суб'єкта освітнього процесу під час формування його готовності до організації позакласної роботи з обдарованими учнями (темпу працездатності, особливостей розвитку й прояву творчих здібностей, пізнавальних інтересів, вольового розвитку тощо) та забезпечення максимально сприятливих умов для його професійного та особистісного зростання, реалізації творчого потенціалу, успішного оволодіння особливостями організації позакласної літературної діяльності з обдарованими учнями.

Серед *специфічних принципів* у процесі формування готовності майбутніх учителів-словесників до організації позакласної діяльності з обдарованими учнями виокремлюємо такі:

– *принцип креативності*, що полягає у створенні принципово нових результатів (продуктів) творчої професійної діяльності, формулюванні та розробленні власних ідей, задумів, проектів майбутніми вчителями української літератури з підготовки до проведення позакласної роботи з обдарованими учнями, формуванні комфортного освітнього середовища, побудові суб'єктно-суб'єктних відносин між викладачем і студентом-філологом на основі партнерства та співробітництва;

– *принцип прогнозування та моделювання*, що допомагає сформувати у майбутніх фахівців уміння передбачити та отримати необхідний результат з проведення позакласної літературної діяльності, а також оцінити вплив цих результатів на обдаровану особистість, її подальший розвиток. Цей принцип сприяє вибору правильного рішення у непередбаченій ситуації, оптимальних форм і методів організації позакласної роботи, а також побудові та вдосконаленню власної системи позакласних заходів;

– *принцип єдності традицій і новаторства*, що передбачає раціональне поєднання та застосування інноваційних і традиційних технологій організації професійної підготовки до проведення позакласної діяльності з літературно обдарованими учнями, з урахуванням особистісних освітніх уподобань студентів-філологів, особливостей їхнього мислення, пізнавальних інтересів тощо;

– *принцип рефлексивності*, який сприяє виробленню в майбутніх учителів-словесників умінь та навичок аналізу власної професійної діяльності, проведених позакласних заходів з обдарованою молоддю, їх результативності з подальшим коригуванням дій, способів мислення та міжсуб'єктної взаємодії;

– *принцип продуктивності*, що орієнтує майбутніх фахівців на отримання конкретного результату (продукту) власної навчально-виховної діяльності;

– *принцип саморозвитку*, що стимулює майбутніх учителів-словесників до усвідомлення цінності та важливості особистісного розвитку, самоосвіти, самопізнання та самовдосконалення.

Таким чином, комплекс загальнодидактичних та специфічних принципів, що містять підґрунтя професійної підготовки майбутніх учителів української літератури до організації позакласної діяльності з обдарованими учнями є взаємопов'язаною системою, в якій взаємодіють вищевказані принципи. Вважаємо, що за умови їх реалізації можна досягти позитивних результатів у процесі формування готовності до зазначеної діяльності.

Реалізація мети процесу підготовки майбутнього фахівця до організації позакласної діяльності з обдарованими учнями та досягнення належного рівня готовності до цієї діяльності можливі з дотриманням таких *педагогічних умов*: професійна підготовка студентів-філологів до організації позакласної діяльності з обдарованими учнями на теоретичних засадах сучасної креасофії, креагогіки та креалогії; створення креативного, особистісно зорієнтованого освітнього середовища на засадах суб'єкт-суб'єктної взаємодії викладача та студентів; використання інноваційних технологій у професійній підготовці вчителя-словесника до організації позакласної роботи з обдарованою молоддю [5].

Змістово-діяльнісний блок ґрунтується на взаємодії науково-педагогічного працівника та студента-філолога, що реалізується через застосування таких компонентів:

– *зміст підготовки* (опанування дисциплін професійної та практичної підготовки, модуля «Організація позакласної роботи з обдарованими учнями» у процесі вивчення дисципліни «Методика навчання української літератури», проходження педагогічної практики, залучення до науково-дослідної діяльності, апробація в позааудиторній діяльності власних доробок позакласних заходів з обдарованою молоддю, самостійна робота);

– *технології* (особистісно зорієнтоване навчання, інформаційно-комунікаційні, проектні, інтерактивні та ігрові форми навчання, проблемне навчання, діалогічна взаємодія, розвитку критичного мислення, створення ситуації успіху);

– *методи й форми* підготовки майбутніх учителів-словесників до організації позакласної діяльності з обдарованими учнями (проектна діяльність, різні види дискусій та мозкової атаки, карти пам'яті, веб-квести, QR-бібліотека, мультимедійні презентації, використання сервісів Google, створення хмар слів, заочні та віртуальні екскурсії, літературні ігри, ситуації успіху, творче портфоліо, майстер-класи вчителів-новаторів, творчі зустрічі з письменниками чи акторами театру, різнорівневі завдання, участь у роботі наукових гуртків, науково-практичних конференцій тощо).

Дотримання та реалізація окреслених нами блоків моделі формування готовності майбутнього вчителя української літератури до організації позакласної діяльності з обдарованими

учнями буде сприяти досягненню успішного результату, описаного в *результативно-оцінному блоці*. Він містить *компоненти готовності* майбутнього фахівця до вказаної діяльності (мотиваційний, пізнавально-операційний, особистісно-креативний, оцінювально-рефлексивний) [6], *критерії* (мотиваційно-вольовий, інструментально-методичний, професійний індивідуально-творчий, рефлексивно-коригувальний) та *рівні її сформованості* (репродуктивний, продуктивно-моделювальний, творчо-інноваційний) [4], за допомогою яких і визначають *результативність* професійної підготовки студента-філолога.

Таким чином, представлена модель формування готовності майбутніх учителів української літератури до організації позакласної діяльності з обдарованою молоддю презентує аспекти процесу їхньої професійної підготовки та сприяє ефективному досягненню поставленої мети.

Перспективи подальших розвідок полягають у застосуванні розробленої моделі у процесі професійної підготовки майбутніх учителів-словесників до організації позакласної роботи з обдарованими школярами у форматі допрофільного та профільного навчання.

Використані літературні джерела

1. *Загвязинский В. И.* Теория обучения. Современная интерпретация [Текст] : учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. завед. / В. И. Загвязинский. – 2-е изд. испр. – М. : Академия, 2004. – 187 с.
2. *Зимняя И. А.* Педагогическая психология [Текст] : учебник / И. А. Зимняя. – 2-е изд., доп., испр., перераб. – М. : Логос, 2007. – 384 с.
3. *Ничкало Н. Г.* Развитие в Украине исследований по проблемам педагогики и психологии профессионального образования на рубеже столетий [Текст] / Н. Г. Ничкало ; Европейский фонд образования ; Национальный Центр Украина. – Київ : Наук. світ, 2004. – 67 с.
4. *Петрович О. Б.* Критерії, показники й рівні готовності майбутніх учителів-словесників до організації позакласної роботи з обдарованими учнями [Текст] / О. Б. Петрович // Zbiór raportów naukowych «Współczesna nauka. Nowe perspektywy» (30–31.01.2014). – Warszawa : Wydawca: Sp. Z o.o. «Diamond trading tour», 2014. – С. 35–41.
5. *Петрович О. Б.* Педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів-філологів до організації позакласної роботи з обдарованими учнями [Текст] / О. Б. Петрович // Вісник Житомир. держ. ун-ту ім. Івана Франка. – Вип. 6 (78). – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. – С. 230–235.
6. *Шевчук О. Б.* Компонентна структура готовності майбутнього вчителя-словесника до організації позакласної роботи з обдарованими учнями [Текст] / О. Б. Шевчук // Наука XXI століття: відповіді на виклики сучасності : зб. ст. I Міжнар. наук.-практ. конф. (Бухарест, 17 травня 2013 р.) : в III ч. – Ч. III. – Бухарест, 2013. – С. 193–197.

Bibliography

1. *Zahviazynskiy V. Y.* Teoryia obucheniya. Sovremennaiya ynterpretatsiya [Tekst] : ucheb. posobyie dlia stud. vyssh. ped. ucheb. zaved. / V. Y. Zahviazynskiy. – 2-e yzd. yspr. – M. : Akademyia, 2004. – 187 s.
2. *Zymniaia Y. A.* Pedahohycheskaia psykhologhiya [Tekst] : uchebnyk / Y. A. Zymniaia. – 2-e yzd., dop., yspr., pererab. – M. : Lohos, 2007. – 384 s.
3. *Nychkalo N. H.* Razvytye v Ukrayne yssledovanyi po problemam pedahohyky y psykhologhiy profesyionalnogo obrazovaniya na rubezhe stoletyi [Tekst] / N. H. Nychkalo ; Evropeiskiy fond obrazovaniya ; Natsyonalnyi Tsentri Ukrayna. – Kyiv : Nauk. svit, 2004. – 67 s.

4. *Petrovych O. B.* Kryterii, pokaznyky y rivni hotovnosti maibutnikh uchyteliv-slovesnykiv do orhanizatsii pozaklasnoi roboty z obdarovanymy uchniamy [Tekst] / O. B. Petrovych // Zbiór raportów naukowych «Współczesna nauka. Nowe perspektywy» (30–31.01.2014). – Warszawa : Wydawca: Sp. Z o.o. «Diamond trading tour», 2014. – S. 35–41.

5. *Petrovych O. B.* Pedagogichni umovy formuvannia hotovnosti maibutnikh uchyteliv-filolohiv do orhanizatsii pozaklasnoi roboty z obdarovanymy uchniamy [Tekst] / O. B. Petrovych // Visnyk Zhytomyr. derzh. un-tu im. Ivana Franka. – Vyp. 6 (78). – Zhytomyr : Vyd-vo ZhDU im. I. Franka, 2014. – S. 230–235.

6. *Shevchuk O. B.* Komponentna struktura hotovnosti maibutnoho vchytelia-slovesnyka do orhanizatsii pozaklasnoi roboty z obdarovanymy uchniamy [Tekst] / O. B. Shevchuk // Nauka KhKhI stolittia: vidpovidi na vyklyky suchasnosti : zb. st. I Mizhnar. nauk.-prakt. konf. (Bukharest, 17 travnia 2013 r.) : v III ch. – Ch. III. – Bukharest, 2013. – S. 193–197.

УДК 374.091

Лідія Коваленко,
м. Полтава

ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ТА ЗМІСТУ УЧНІВСЬКОЇ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Осуществлена попытка определить сущность и содержание ученической научно-исследовательской деятельности на основе обобщений существующих теоретических источников.

Ключевые слова: *Малая академия наук, научно-исследовательская деятельность, научно-поисковая деятельность, учебно-научная деятельность, учебно-исследовательская деятельность, поисково-исследовательская деятельность, творчески исследовательская деятельность.*

The article attempts to define the nature and content of student research work based on existing theoretical generalizations sources.

Key words: *Small Academy of Sciences, scientific research, scientific search, training and scientific, educational, research, search and research, creative and research activities, creativity.*

Головним завданням освітньо-виховних інститутів та суспільства в цілому є підготовка нової генерацію національної інтелігентної еліти відповідно до змінених суспільних умов. Мала академія наук (МАН) України – це успішний освітній проект, соціальна функція якого реалізується через багатоступеневу підготовку обдарованої молоді – майбутньої наукової еліти України.

На сучасному етапі розвитку освітньої галузі учнівська науково-дослідницька діяльність є пріоритетною як для позашкільних, так і шкільних навчальних осередків. Цьому сприяють сучасні програми для загальноосвітніх навчальних та позанавчальних закладів, що передбачають застосування елементів дослідження у навчально-пізнавальній діяльності учнів.